

परिचय

१.१ स्थानीय तहको संक्षिप्त परिचय

संविधान सभाबाट जारी ऐतिहासिक संविधान २०७२ ले राज्यको पुनसंरचना गरि मुलुकलाई ७ वटा प्रदेशमा विभाजन गरे पश्चात गण्डकी प्रदेशको सुदुर पश्चिम स्याङ्जामा अवस्थित यो गाउँपालिका स्थानिय निकाय पुनसंरचना आयोगले साविक श्रीकृष्णगण्डकी, बिर्घा, आलमदेवी र चण्डीभञ्ज्याङ गाविस मिलाएर बनाईएको हो । पुर्व तर्फ गल्याङ नगरपालिका उत्तर तर्फ गल्याङ नगरपालिका, गुल्मी जिल्लाको कालीगण्डकी, सत्यवती र रुरु गाउँपालिका, पश्चिम तर्फ पाल्पा जिल्लाको तानसेन नगरपालिका र दक्षिणतर्फ बगनासकाली गाउँपालिका र तानसेन नगरपालिका यति चार किल्ला भित्र कालिगण्डकी गाउँपालिका रहेको छ । तीनतिरबाट कालिगण्डकी नदीले परिवेष्टित गरेको धार्मिक भुमी प्रसिद्ध धार्मिक स्थल आलमदेवी मन्दिर, कालीगण्डकी शिला शालिग्रामको सामीप्यता, भृगुतुङ्गेश्वर मन्दिर, सिता गुफा, हिले सिद्धबाबाको अर्जुन दृष्टी, रुरु क्षेत्रको निकट यो भुमि आफैमा ऐतिहासिक एवं आध्यात्मिक दृष्टीले अतिनै महत्वपूर्ण छ । यसले आन्तरिक तथा बाह्य धार्मिक पर्यटक भित्राई आय आर्जन बढाउन ठुलो सम्भावना रहेको छ । साथै यो गाउँपालिका भित्र विभिन्न प्रसिद्ध मठ मन्दिरहरुले भरिभराउ गाउँपालिका हो भन्दा अत्युक्ति नहोला ।

बेल्टारी, फाँट, बाँसटारी, मिर्मि, बिर्घा, कोटाकोट बेसी, लसर्घा बेसी, सटुका, बारीचौर, टड्लेहवा प्यूघा, किपटको समथर भुभाग हुन् भने जैपते, छाप, दब्छे, कट्टि, आलम, वैघा, कोटाकोट, चण्डीभञ्ज्याङ्ग, हटिया आदी माथिल्लो भुभागका क्षेत्रहरु हुन् । हालसम्मकै निर्माण सम्पन्न ठुलो कालीगण्डकी "A" जलविद्युत केन्द्र यस गाउँपालिका भित्र हुनु यस गाउँपालिकाको भविष्य उज्वलताको संभावना हो । वडा नं. ५ नयाँ मिल देखी मिर्मि तथा बेल्टारीसम्म कालोपत्रे बाटो भएपनि गाउँपालिकाका ९०% भुभाग कच्ची बाटो रहेको छ । ग्रामीण क्षेत्रमा बजेटको व्यवस्था हुनथाले पछि सामान्य योजनाहरु सम्पन्न भएपनि आत्मनिर्भर हुने र रोजगारी सृजना हुने खालका कार्यक्रम सुरुवात हुन लागेका छन् । अधिकांश मगर, ब्राह्मण, दलित, छिटपुट क्षेत्री, गुरुङ, माभी लगायतका जातजातीहरु नै यस क्षेत्रका बासिन्दा हुन्, यिनहरुले अगाल्ने धर्म, भाषा, संस्कार, संस्कृति र परम्परा नै यस क्षेत्रको परम्परागत अमूल्य सम्पत्ति हुन जुन संरक्षण तथा सम्बर्द्धनको पर्खाईमा रहेका छन् । बिर्घामा अन्यत्र भन्दा पहिले देखि विद्यालय सञ्चालन भएको कारणले यस क्षेत्रका मानिसहरु देशको निजामति सेवाको क्षेत्रमा राम्रै प्रभाव रहेको पाईन्छ जुन आफैमा सकारात्मक पक्ष हो । मिर्मि बहुमुखी, कालीगण्डकी वाणिज्य क्याम्पसहरुले यस क्षेत्रको उच्च शिक्षाको आकांक्षा पुरा गर्ने प्रयासमा रहेको पाईन्छ । राम्रो कृषि योग्य भुमि भएतापनि सिंचाईको सुविधा आधुनिक प्रविधी, उन्नत विउबिजन, मल प्राविधिक दक्षता आदिको अभावको कारणले कृषिमा परनिर्भरता बढ्दै गएको पाईन्छ ।

नयाँ संविधानको उपलब्धि स्थानीय तहको चुनाव पछि विस्तारै जन प्रतिनिधीहरुको नेतृत्वमा ग्रामीण क्षेत्रहरु विकासको क्षेत्रमा अघि बढ्ने क्रममा देखिन्छ । निर्वाचन पश्चात उदाएको नेतृत्व प्रति यो गाउँपालिका उच्च आकांक्षा लिएर प्रगतिका लागि प्रतिक्षारत छ । मिर्मिदेखि वैघा हुँदै रानीमहलसम्मको बाटो र वैघादेखि रि डिसम्मको सडक मिर्मि रुद्रवेणी सडक र गहलाम गोकुरुङ्गा सडक स्तरोन्नती गरि कालो पत्रे गर्ने रुद्रवेणी देउपाटन र रानीमहलमा मोटरेबल पुल सम्पन्न हुनु बाँसटारी, आँधिमुहान, बेलटारी, चिउरीबोट, रुद्रवेणी र अरुवाघाटमा पुल निर्माण प्रक्रिया अगाडि बढिरहेकोले आशाका किरणहरु पनि देखा परेका छन् । कालिगण्डकी जलविद्युत केन्द्रका कारणले विस्तारै बजार व्यवस्थापनमा अगाडी बढेको मिर्मि वाहेक अन्य सबै ग्रामिण क्षेत्र भए पनि कालिगण्डकी कोरिडोर, द्रुतमार्ग शालिग्राम लोकमार्ग, आँधिखोला हाइड्रियाम, कालीगण्डकी "B" जल विद्युत योजना र जलयात्राको विकास, आलमदेवी र भृगुतुङ्गेश्वर क्षेत्रमा पर्यटकिय क्षेत्रको विकास जस्ता गौरवका आयोजनालाई यो गाउँपालिकासँग जोड्दै लैजान सके भविष्यमा अर्थतन्त्रमा समेत महत्वपूर्ण योगदान

दिन सक्ने प्रचुर संभावना बोकेको गाउँपालिकाको रूपमा यस कालीगण्डकी गाउँपालिका चिनिने र यो क्षेत्रका जनताको जीवन स्तर विकास हुने कुरामा कुनै सन्देह छैन ।

संक्षिप्त परिचय :

जनसंख्या : २१७२८ (२०६८ को जनगणना अनुसार)

क्षेत्रफल : ७३.५१ वर्ग कि.मि

सिमाना : पूर्व- गल्याङ नगरपालिका , पश्चिम रुरु गाउँपालिका -गुल्मी र तानसेन नगरपालिका पाल्पा जिल्ला उत्तर -कालीगण्डकी गाउँपालिका, रुरु गाउँपालिका, सत्यवति गाउँपालिका गुल्मी जिल्ला, दक्षिण -बगनासकाली गाउँपालिका र तानसेन नगरपालिका, पाल्पा जिल्ला ।

वडा विभाजन :

वडा नं	साविकका गाविस	साविक वडा नं	कैफियत
१.	चन्डिभन्ज्याङ	२-९	
	आलमदेवी	९	
२.	चन्डिभन्ज्याङ	१	
	आलमदेवी	१-५,८	
३.	आलमदेवी	६,७	
	विर्घा अर्चले	७-९	
४.	विर्घा अर्चले	१-६	
५.	श्रीकृष्णगण्डकी	१-४	
६.	श्रीकृष्णगण्डकी	५-७	
७.	श्रीकृष्णगण्डकी	८,९	

१.२ विद्यमान अवस्थाको समीक्षा

प्राकृतिक स्रोत साधनको प्रचुर सम्भावना बोकेको यस गाउँपालिका सामुन्द्रीक सतह देखि सबैभन्दा अग्लो भाग १४५१ र सबैभन्दा होचो भाग ४१८ मि. मा अवस्थित छ । आगामी दिनमा समग्र गाउँपालिकाको विकास, समृद्धि र समुन्नतिको लागि प्रशस्त लगानी गर्ने अवसरहरु रहेका छन् । भौगोलिक हिसाबले बेशी, टार जस्ता समतल मैदान देखि लिएर विभिन्न किसिमका अग्ला पहाडहरु समेत रहेको यस गाउँपालिका भित्र विभिन्न समुदाय, भाषा, जातजातीको रहनसहन, भेषभुषा तथा सामाजिक सांस्कृतिक क्षेत्रमा समेत विविधता रहेको छ भने राष्ट्रनिर्माण र सञ्चालनका क्षेत्रमा महत्वपूर्ण योगदान पुर्याउने प्रशासकीय नेतृत्व लगायत विभिन्न विषय क्षेत्रगत प्रबुद्ध व्यक्तित्वहरुको बसोबास समेत रहेको पाइन्छ । धार्मिक हिसाबले पनि गाउँपालिका कालीगण्डकी जस्तो पवित्र र प्रमुख नदी बाट चारैतिर घेरिएको छ भने प्राचीन महत्व बोकेको प्रशिद्ध आलमदेवीको मन्दिर, रुरु क्षेत्र, भृगुतुङ्गेश्वर क्षेत्र समेत यसै गाउँपालिका भित्र पर्दछ । यसैले पर्यटकीय सम्भावनाका हिसाबले समेत धेरै सम्भावना बोकेको यस गाउँपालिकाका सबल पक्ष, कमजोर पक्ष, अवसर र चुनौतीहरुलाई देहाय बमोजिम उल्लेख गर्न सकिन्छ ।

१.२.१ सबल पक्ष

धार्मिक, सामाजिक, सांस्कृतिक, आर्थिक लगायत सबै हिसाबले सक्षम र सक्रिय, सिर्जनशील एवं क्षमतावान व्यक्तिहरुको बसोबास रहेको यस गाउँपालिकाका देहाय बमोजिमका सबल पक्षहरु रहेका छन् ।

- १ आर्थिक हिसाबले राष्ट्रको समग्र सञ्चालन तथा विकासमा प्रत्यक्ष योगदान पुर्याउदै नेपालको निर्माण सम्पन्न भएको सबैभन्दा ठुलो जलविद्युत आयोजनाको रुपमा पहिचान बनाएको कालीगण्डकी ए जलविद्युत आयोजना यसै गाउँपालिका भित्र पर्दछ ।
- २ धार्मिक तथा ऐतिहासिक महत्व बोकेको आलमदेवी जस्तो पवित्र र पर्यटकीय सम्भावना बोकेको धार्मिक तिर्थस्थल रहेको ।
- ३ देश विकासका क्षेत्रमा योगदान पुर्याउने सक्षम, विज्ञ एवं उच्च प्रशासकजस्ता दक्ष जनशक्तिको उपलब्धता भएको ।
- ४ विभिन्न जातजातीहरुको साभा बसोबासस्थलको रुपमा रहेकोले धार्मिक, जातीय, सामुदायिक एवं सांस्कृतिक विविधतामा एकता रहेको ।
- ५ गाउँपालिका भित्रका सबै वडाहरुको केन्द्रसम्म सडक सञ्जालको विस्तार भएको ।
- ६ गाउँपालिका भित्र बाहेक अन्य छिमेकी जिल्लाका महत्वपूर्ण तीर्थस्थल एवं धार्मिक स्थलहरु, रानीमहल, रुरु क्षेत्र, हिले र सेतीवणीको अवलोकन गर्न सकिने स्थानहरुको व्यवस्था भएको ।
- ७ गाउँपालिकाबाट प्रदान गरिने सेवा, वस्तु तथा सुविधामा जनताको सरल र सहज पहुँच सुनिश्चित गर्न वडा कार्यालयहरु स्थापना गरी सेवा प्रवाहलाई सबैको पहुँचयोग्य बनाउने प्रयत्न गरिएको ।
- ८ कालीगण्डकी गाउँपालिकाको मुख्य सडकहरु मिर्मी सम्म पिच भैसकेको, मिर्मी, वैघा, रानीमहल, वैघा रिडी, मिर्मी-रुद्रवेणी र गहलाम गोकुरुङ्गगा सडक पिचको प्रकृत्यामा रहेको र मनाङ लुम्बिनी जोड्ने बुद्ध शालिक पदमार्ग यसै पालिका भएर जानु ।
- ९ सत्ताईस कि.मी. कालीगण्डकीमा २ वटा पक्कि पुल निर्माण सम्पन्न हुनु र छ वटा पुल निर्माण प्रक्रियामा अगाडि बढ्नु ।
- १० द्रुत गतिमा एक घर एक धारा निर्माण प्रक्रिया अगाडि बढ्नु हाल सम्म २००० घरमा एक घर एक धारा हुनु ।

१.२.२ सुधार गर्नुपर्ने पक्ष

धार्मिक, सामाजिक तथा सांस्कृतिक हिसाबले विभिन्न सम्भावना र सबल पक्ष हुँदा हुँदै पनि गाउँपालिकाको विकासले अपेक्षित गति लिन सकेको छैन । गाउँपालिकाको विकासलाई सन्तुलित र दिगो बनाउन नसक्नुमा देहाय बमोजिमका कमजोर पक्षहरु रहेका छन् ।

१. गाउँपालिकाको केन्द्र देखि सबै वडामा कोलो पत्रे सडकको पहुँच नहुनु ।
२. गाउँपालिका भित्रका धार्मिक एवं पर्यटकीय सम्भावना बोकेका धार्मिक एवं पुरातात्विक स्थानहरुको प्रचार प्रसारमा कमी रहेको ।
३. पर्यटकहरुलाई बसोबास सहजताका लागि सुविधासम्पन्न होटल एवं लजहरु र होमस्टेको उपलब्धता न्यून रहेको ।
४. स्थानीय जनतालाई सरल र सहज रुपमा सेवा प्रवाह गर्नका लागि सबै वडा कार्यालयहरुको भवन नभएको ।
५. गाउँपालिकाको प्रशासनिक भवन नहुनु, अस्पतालको व्यवस्था नहुनु ।
६. सिंचाई र खा.पा. योजनाहरु लिफ्टिङ योजनाहरुको रुपमा अगाडी बढाउनुपर्ने ।

१.२.३ अवसर

भौगोलिक हिसाबले चारैतिर पवित्र कालीगण्डकी नदीले घेरेको यस गाउँपालिकाभित्र रहेका विभिन्न सम्भावना तथा अवसरहरूलाई निम्न अनुसार उल्लेख गर्न सकिन्छ ।

१. कालीगण्डकी जलविद्युत केन्द्रबाट गाउँपालिकाले प्राप्त गर्ने रोयल्टीबाट वार्षिक आम्दानी हुनु ।
२. कालीगण्डकी नदीको पानीबाट कालीगण्डकी बी जलविद्युत आयोजना र आँधिखोला हाईड्र्याम्प सञ्चालन गर्न सकिने ।
३. कालीगण्डकी नदीले बग्ने क्रममा बनाएका फाँटहरूमा उत्पादन वृद्धि गरि कृषि क्षेत्रमा फड्को मार्न सकिने ।
४. धार्मिक पर्यटकलाई आकर्षण गर्न सकिने ।
५. कोइलाखानीको सम्भावना भएकोले खानीको विकास गर्न सकिने ।
६. गाउँपालिका क्षेत्रभित्रबाट राष्ट्रको उच्चतम ओहदामा पुगेका विज्ञ तथा प्रतिष्ठित व्यक्तिहरूको विज्ञता र ज्ञानलाई गाउँपालिकाको समग्र विकासमा लगाउन सकिने ।
७. गाउँपालिकाको आन्तरिक आय वृद्धिमा योगदान पुऱ्याउन सक्ने खालका स्रोतको सम्भाव्यता बढी रहेको ।
८. वृहत किसिमको लिफ्टड सिँचाईको माध्यमबाट सिँचाईको सर्वसुलभ उपलब्धता गराउन सकिने ।
९. विद्यालयहरूबाट प्रदान गरिने शिक्षालाई आधुनिक र प्रविधिमैत्री बनाउन सबै विद्यालयहरूमा सूचना प्रविधिको उपयोगलाई अनिवार्य बनाउन एवं प्राविधिक शिक्षाको सम्भावना र अवसरको अध्ययन गरी प्राविधिक क्षेत्रमा दक्ष जनशक्ति उत्पादन गर्न सकिने ।
१०. उत्पादनमूलक क्षेत्रमा सार्वजनिक निजी सहकारी क्षेत्रको लगानीलाई प्रोत्साहन गर्न सकिने ।

१.२.४ चुनौती

गाउँपालिकाको कार्यसञ्चालन तथा विकास कार्यको सञ्चालन तथा व्यवस्थापन सम्बन्धमा देहाय बमोजिमको चुनौती रहेका छन् ।

१. गाउँपालिकाभित्र कानून बमोजिम दर्ता भई वा नभई सञ्चालनमा रहेका विभिन्न व्यवसायीहरूलाई करको दायरामा ल्याउने ।
२. खानेपानीका स्रोत तथा पहुँच नभएको स्थानमा खानेपानीको मुहानको पहिचान एवं संरक्षण गरी खाने पानीलाई सर्वसुलभ बनाउने ।
३. कृषियोग्य जमीनमा उपयुक्त सिँचाई प्रविधि उपलब्ध गराई कृषिमा व्यसायीकरण र आधुनिकिकरण गर्ने र कृषिलाई मर्यादित पेशाको रूपमा स्थापित गराउने ।
४. गाउँपालिका भित्र रहेका युवाहरूका लागि गाउँमै रोजगारीका अवसर सिर्जना गरी गाउँपालिकाको समग्र विकासका लागि युवा परिचालन गर्ने ।
५. समतामूलक, दिगो र समावेशी विकासका लागि स्रोत साधनको व्यवस्था गर्ने ।
६. गाउँपालिका भित्र सम्भावना भएका जलविद्युत आयोजना, प्राकृतिक स्रोत उपयोग लगायतका क्षेत्रबाट आय अभिवृद्धि गर्ने ।
७. गाउँपालिकाको सञ्चालनका सम्बन्धमा पर्याप्त जनशक्तिको उपलब्धता नभएको ।
८. खा.पा. र सिँचाईको लागि उपयुक्त क्षेत्र नहुनु ।